

อัตลักษณ์และความเป็นละครในบทละครเรื่อง *เลส์ แนกรส์* ของ ฌอง ฌ็องแนต์*

L'identité et la théâtralité dans *Les Nègres* de Jean Genet

จิรวุฒิ กิจการณ**

บทคัดย่อ

บทความนี้ศึกษาบทละครเรื่อง *เลส์ แนกรส์* ของ ฌอง ฌ็องแนต์ ในประเด็นเรื่องตัวตนของคนดำที่มาพร้อมกับความเป็นละคร ตั้งแต่ความเป็นคนขาวความเป็นคนดำในวาทกรรมอาณานิคม การต่อสู้ของคนดำผ่านการตอกย้ำคุณค่าแบบคนขาวแต่นำมาปรับใช้กับคนดำ การชี้ภาพลักษณ์ที่บิดเบือนของคนขาว และการผลิตซ้ำความเป็นคนดำแบบเกินจริง แม้ความขัดแย้งระหว่างเชื้อชาติจะเป็นเนื้อหาหลักของละคร แต่ด้วยความเป็นละครที่ปรากฏตลอดเรื่อง ทำให้ความสนใจหลักไม่ได้อยู่ที่ประเด็นการเมือง ฌ็องแนต์ชวนให้ผู้ชมใคร่ครวญสิ่งต่าง ๆ ในลักษณะสัญลักษณ์มากกว่าเนื้อหาที่ยึดถือว่าเป็นความจริง ตัวตนที่แท้จริงของคนดำอาจไม่มีอยู่ แต่ถ้าหากมี ตัวตนพวกเขาอาจเหมือน โกลีเกียจ หรือแตกต่างจากสิ่งทีคนขาวตัดสิน

Résumé

Dans *Les Nègres* de Jean Genet, il est à constater que l'identité des Noirs est en relation étroite avec la théâtralité. Nous observons les images stéréotypées des Blancs et des Nègres dans le discours colonial avant d'étudier la protestation des Noirs contre les Blancs laquelle se présente en trois étapes : l'adoption du système de valeurs avec l'inversion de la relation de force, le dévoilement de l'imperfection de l'Image des Blancs, et la reproduction de la négritude avec l'exagération. La théâtralité qui domine ce théâtre implique que la question politique n'est pas le problème central de la pièce. Il est en effet fort possible que le dramaturge traite les concepts coloniaux en tant que signes plutôt qu'en tant qu'essences. La vraie identité des Noirs n'existe peut-être pas ; même s'existait, cette identité pourrait se différencier ou ressembler plus ou moins à celle imaginée par les Blancs.

* บทความนี้เรียบเรียงจากวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโทของผู้เขียนบทความ เรื่อง กลวิธีละครซ้อนละครในบทละครเรื่อง *เลส์ แนกรส์* ของ ฌอง ฌ็องแนต์ (Le théâtre dans le théâtre dans *Les Nègres* de Jean Genet) หลักสูตรอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาและวรรณคดี ฝรั่งเศส (กำลังดำเนินการ)

** นิสิตระดับปริญญาโท สาขาวิชาภาษาและวรรณคดีฝรั่งเศส คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เกริ่นนำ

บทละครของฌ็อง-ฌัก ออแตว็องต์มีลักษณะเด่นที่การใช้ความเป็นละคร (théâtralité)¹ ในการนำเสนอปัญหาของชนกลุ่มน้อยหรือคนที่ถูกสังคมฝรั่งเศสดูถูกดูแคลน ในมุมหนึ่ง ปฏิเสธไม่ได้ว่าฌ็อง-ฌัก ออแตว็องต์สร้างวรรณกรรมที่มีใจความเกี่ยวข้องกับการเมืองไว้เพื่อเรียกร้องให้คนในสังคมตระหนักถึงสิ่งที่กำลังเกิดขึ้นกับคนชายขอบ แต่ขณะเดียวกัน ผลงานของเขาก็มีใจความว่าเขาไม่ได้ต่อสู้หรือช่วยเหลือชนกลุ่มนี้แต่อย่างใด เขาให้ภาพสิ่งที่เห็นโดยนำเสนออย่างมกถัน และชวนให้ผู้ชมวิพากษ์วิจารณ์ชนกลุ่มนี้ไม่แตกต่างไปจากชนกลุ่มใหญ่ในสังคม ในบทความนี้ ผู้เขียนใคร่ขอชี้ให้เห็นถึงลักษณะดังกล่าวของบทละครของฌ็อง-ฌัก ออแตว็องต์โดยเลือกศึกษาบทละครเรื่อง *เลส์ แนกรส์* ทั้งนี้ บทละครดังกล่าวสอดแทรกประเด็นทางการเมืองเรื่องอัตลักษณ์ความเป็นคนขาวและความเป็นคนดำ แต่ผู้เขียนจะแสดงให้เห็นว่าปัญหาทางการเมืองนั้นหาใช่สาระที่สำคัญที่สุดของบทละคร เนื่องจากฌ็อง-ฌัก ออแตว็องต์ได้ใช้กลวิธีตอกย้ำความเป็นละครตลอดทั้งเรื่อง จนชวนให้ผู้ชมใคร่ครวญสิ่งต่าง ๆ ในลักษณะสัญชาตญาณมากกว่าเนื้อหาที่ยึดถือว่าเป็นความจริง

วาทกรรมอาณานิคม : ตัวตนที่ถูกตีตรา

การแสวงหาดินแดนนอกทวีปยุโรปมาเป็นอาณานิคมของชาวตะวันตกนั้นมีมาตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 15 โดยภาพรวม ประเทศที่มีอำนาจในช่วงแรกคือประเทศโปรตุเกส ก่อนจะเปลี่ยนเป็นประเทศอังกฤษและประเทศฝรั่งเศส และเปลี่ยนเป็นประเทศสหรัฐอเมริกาในปัจจุบัน ประเทศฝรั่งเศสมีความคิดเรื่องจักรวรรดินิยมมาตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 16 และเจริญรุ่งเรืองมากช่วงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 17 ถึงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 18 และช่วงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 19 ถึงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 20 แม้หลายดินแดนได้ประกาศอิสรภาพแล้วตั้งแต่ช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 1950 เป็นต้นมา แต่ประเทศฝรั่งเศสปัจจุบันยังคงมีดินแดนอาณานิคมเหลืออยู่ในทะเลแคริบเบียนและหมู่เกาะต่าง ๆ ทั่วโลก การเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างคนตะวันตกและคนตะวันออกเกิดขึ้นในสังคมตะวันตกมาเป็นเวลานาน² เมื่อแนวคิดนี้มาผสมรวมกับลัทธิ

¹ ความเป็นละคร (théâtralité) หมายถึง ลักษณะที่แสดงให้ผู้ชมเห็นว่าละครเป็นเรื่องสมมติ ไม่ใช่เรื่องจริง โดยอาจแสดงผ่านองค์ประกอบใดก็ได้ในละคร ถ้านำเสนอผ่านตัวละคร ตัวละครจะแสดงหลายบทบาททับซ้อนกัน ตัวละครนั้นจึงไม่ใช่ตัวละครธรรมดา (personnage) แต่เป็นตัวละครในฐานะนักแสดง (personnage-acteur) ที่เล่นหลายบทบาทในเวลาเดียวกัน (ดู Michel Corvin, *Dictionnaire encyclopédique du théâtre* (Paris : Larousse, 2001), pp.1614-1616.)

² การติดต่องระหว่างคนยุโรปและคนนอกทวีปยุโรปมีมาตั้งแต่สมัยโบราณ คนนอกทวีปยุโรปถูกเรียกรวมว่า “คนตะวันออก” การเปรียบเทียบระหว่าง “คนตะวันตก” และ “คนตะวันออก” เกิดขึ้นในสองประเด็นหลัก คือ เรื่องเผ่าพันธุ์และเรื่องศาสนา คนตะวันตกเชื่อว่าพวกตนมีเชื้อสายอารยันซึ่งสูงส่งกว่าเผ่าพันธุ์อื่น คนตะวันออกเชื้อสายอารยันมีเฉพาะในอดีตเท่านั้น คนตะวันออกปัจจุบันเสื่อมทรามลงมาจากบรรพบุรุษ คนตะวันตกมีหน้าที่ต้องช่วยเหลือคนเหล่านี้ให้มีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นตามแบบคนตะวันตก ส่วนประเด็นทางศาสนานั้น ก่อนมีการล่าอาณานิคมโพ้นทะเล คำว่า “คนตะวันออก” จะหมายถึงชาวมุสลิมในบริเวณตะวันออกกลางหรือแอฟริกาเหนือเป็นหลัก คนยุโรปซึ่งเป็นชาวคริสต์มีความสัมพันธ์กับชาวมุสลิมบริเวณนี้ในเชิงขัดแย้งมากกว่าเกือบทุกด้านตลอดมา และชาวคริสต์แต่ก่อนยังเชื่อว่าศาสนาอิสลามเป็นรูปแบบหนึ่งของการเลียนแบบศาสนาคริสต์ที่สร้างขึ้นเพื่อลวงหลอกคนและลบหลู่ศาสนาคริสต์ต้นฉบับ แต่เนื่องจากรัฐอิสลามทั้งหลายมีความเข้มแข็งทางการเมือง ชาวคริสต์ในยุโรปจึงไม่มีอำนาจเปลี่ยนแปลงอะไร คนตะวันออกจึงทั้งถูกและขาดคนตะวันออกในเวลาเดียวกัน อย่างไรก็ตาม หากคนตะวันออกในบริเวณอื่นไม่ได้นับถือศาสนาอิสลาม การใช้อำนาจปกครองของคนตะวันออกจะมีโอกาสประสบความสำเร็จมากกว่า (ดู Edward Said, *Orientalism*, (New York : Vintage, 2003), pp.31-110.)

จักรวรรดินิยมและลัทธิพาณิชยนิยม การใช้ทาสชาวแอฟริกาเป็นแรงงานในการผลิตสินค้าเขตร้อนให้แก่ทวีปยุโรปที่มีมาตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 17 จึงไม่ใช่เรื่องแปลก ในคริสต์ศตวรรษที่ 19 มีข้อเขียนวิทยาศาสตร์หลายชิ้นได้ใช้ความเป็น “ศาสตร์” สร้างความชอบธรรมให้แก่การกดขี่นั้นด้วยการเสนอว่าความไม่เท่าเทียมกันของเผ่าพันธุ์มนุษย์เป็นเรื่องธรรมชาติ

Theses of Oriental backwardness, degeneracy, and inequality with the West most easily associated themselves early in the nineteenth century with ideas about the biological bases of racial inequality. Thus the racial classifications found in Cuvier's *Le Règne animal*, Gobineau's *Essai sur l'inégalité des races humaines*, and Robert Knox's *The Dark Races of Man* found a willing partner in latent Orientalism. To these ideas was added second-order Darwinism, which seemed to accentuate the “scientific” validity of the division of races into advanced and backward, or European-Aryan and Oriental-African.

(Said 2003 : 206)

งานเหล่านี้แบ่งคนออกเป็นประเภทอย่างชัดเจนระหว่างพวกที่มีความเป็นมนุษย์มากกับพวกที่มีความเป็นมนุษย์น้อย ระหว่างชาวอารยันในทวีปยุโรปกับชาวตะวันออกในทวีปแอฟริกา สิ่งนี้แสดงให้เห็นว่าคนยุโรปเจ้าอาณานิคมคิดว่าผู้คนภายในประเทศที่ตนเข้าไปครอบครองดินแดนนั้นเป็นคนล้าหลัง ไม่เจริญ การเข้าไปครอบครองดินแดนและปกครองคนท้องถิ่นจึงกลายเป็นสิทธิอันชอบธรรมที่แสดงถึงมนุษยธรรมของชาวยุโรปในการช่วยพัฒนาคนและสังคมโลก วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบความคิดนี้อาจแบ่งได้เป็นสองประเภท คือ งานที่สนับสนุนและงานที่ต่อต้าน ฝ่ายสนับสนุนนิยมใช้มุมมองคนตะวันตกนำเสนอภาพคนยุโรปในฐานะอารยชนที่มีเหตุผล สามารถควบคุมตัวเองและจัดการบริหารสิ่งแวดล้อมรอบตัวให้เกิดประโยชน์สูงสุดและเหมาะสมกับมนุษย์ได้ เช่น ตัวละครเอกจากนวนิยายเรื่อง *โรบินสัน ครูโซ* ของ แดเนียล เดโฟ ในขณะที่เดียวกันก็เสนอภาพคนตะวันออกเป็นคนด้อยปัญญา ป่าเถื่อน และมีลักษณะนิสัยทำทางคล้ายคลึงสัตว์มากกว่ามนุษย์ เช่น ทหารรับจ้างในนวนิยายเรื่อง *ชาลัมโบ* ของ กุสตาฟ โพลแบร์ต ในทางตรงกันข้าม ฝ่ายต่อต้านนิยมใช้มุมมองคนตะวันออกเสนอภาพคนตะวันออกว่ามีนิสัยโหดเหี้ยม ละโมบ และดูถูกผู้อื่น ส่วนภาพของคนตะวันออกจะถูกนำเสนอพร้อมกับสภาพชีวิตและสังคมที่ถูกเอาเปรียบโดยคนตะวันตกหรือโดยคนตะวันออกกลุ่มที่มีผลประโยชน์ร่วมกับคนตะวันตก เช่น กลุ่มนายทาสและกลุ่มนายทุนในนวนิยายเรื่อง *เด็กซาโก* ของ ปะทริก ชามัวโซ

ในละครเรื่อง *เลส์ แนกรส์* ความเป็นคนขาวความเป็นคนดำถูกนำเสนออย่างละเอียดซับซ้อนเพราะเป็นการนำเสนอผ่านตัวละครผิวดำและผิวขาว ซึ่งตัวละครทั้งสองผิวสีนั้นมีตัวละคร-นักแสดงผิวดำเป็นผู้เล่น สำหรับความเป็นคนขาวนั้น คนดำคิดว่าสีผิวของคนขาวคือ สีขาวซีด (« blafarde » p.33 ; « pâleur, blanche » p.53 ; « lait, lis, colombe, chaux, neige » p.54 ; « blême » p.65) หรือสีอื่น ๆ ที่แสดงอารมณ์ในด้านดี เช่น ความรัก (« colorez mes tempes... » p.53 ; « rosir, rougir, d'émoi, de confusion, doux termes qui ne s'appliqueront jamais à nous[les Nègres] » p. 39) คนขาวไม่มีกลิ่นตัว (« inodore, privée d'odeurs animales, privée des pestilences » p.33) คนขาวหาผลประโยชน์จากทรัพยากรของคนท้องถิ่น ได้แก่ ยาง (p.32) ทองคำ (p.32) กาแฟ (p.46) โลหะมีค่าและอัญมณี (« or, émeraudes, cuivre, nacres » p.94)

ฝ่ายคนขาวนิยามตัวเองว่าวัฒนธรรมยุโรปมีความเก่าแก่เจริญรุ่งเรืองต่อเนื่องมายาวนาน (pp.55-56, p.102) ราชนีเป็นผู้หญิงสวย (p.108) บาทหลวงเป็นผู้พัฒนาคน โดยการเผยแพร่ศาสนาคริสต์และให้การศึกษาแก่ชาวบ้าน (p.104, p.118) ผู้พิพากษาเป็นคนที่ยุติธรรมไม่มีอคติลำเอียง (p.99) และผู้บัญชาการทหารเป็นคนดีและสามารถฆ่าคนดำได้เพื่อประโยชน์ของคนขาว เนื่องจากคนดำไม่ต่างจากสัตว์ (p.100, p.101, p.105)

สำหรับความเป็นคนดำนั้น คนขาวคิดว่าคนดำ(นิโกร)มีรูปลักษณ์ภายนอกที่น่าเกลียด คือ มีแผลที่ใบหน้า ปากหนา จมูกแบน (p.39) มีลักษณะท่าทางและนิสัยเหมือนสัตว์ เช่น อาร์ชีบาลด์วิ่งและส่งเสียงร้องเหมือนม้า (p.26) แฉกกินดอกไม้ (p.28) วิลเลียมเดินเข้าสวนผู้หญิงผิวขาวซึ่งชวนให้นึกถึงการตีปีกบินไปมาของแมลง (p.58) กลุ่มคนดำถูกเปรียบเทียบกับรังผึ้ง รังต่อ ผึ้งแมลงได้ซากไม้ผุ และหมาล่าสัตว์ (p.35) คนดำกินเนื้อมนุษย์ (p.39) ควบคุมตัวเองร่างกายตัวเองไม่ได้เหมือนสัตว์ (« bavant, suant, rotant, baiseur de boucs, lécheur de pieds blancs, dégoulinant d'huile et de sueur » p.39) สกปรก (« voyez sa pauvre bouche qui bâille, grande ouverte, et ces colonnes de mouches qui en sortent... » p.27 ; « crachant, toussant, pétant, malade » p.39 ; « Écoutez chantez mes cuisses ! » p.67) มีกลิ่นเหม็น (p.33) และเป็นแหล่งเชื้อโรค (« chancre, vérolé » p.47) คนดำยอมจำนนต่อคนขาว (p.39) เคารพคนขาวโดยการจัดงานศพให้แก่เหยื่อที่เสียชีวิต (p.33) และเรียกให้ศาลคนขาวมาตัดสินความผิดของตน คนดำถูกเปรียบเทียบกับเด็ก (p.48, p.63) ชอบเดิน ผิวปาก และร้องเพลงตลอดทั้งเรื่อง นอกจากนี้ คนดำยังมีนิสัยเจ้าเล่ห์ (p.39, p.40)

ส่วนคนดำคิดว่าตัวเองเป็นอย่างไรนั้น เราไม่สามารถทราบได้เพราะตัวละครไม่แสดงออกหรือพูดถึง พวกเขาเลือกนำเสนอตัวตนคนดำเฉพาะแบบที่คนขาวคิดว่าพวกเขาเป็นเท่านั้น

สิ่งที่มาพร้อมกับการกำหนดคุณค่าของเชื้อชาติคือการแยกและกำหนดคุณค่าทางเพศ การล่าอาณานิคมเป็นพฤติกรรมเชิงรุก ก้าวร้าว มีลักษณะบุรุษเพศ ดินแดนที่ถูกค้นพบและบุกยึดรวมถึงผู้คนในดินแดนนั้นจึงเปรียบเป็นผู้หญิง ผืนดิน ทรัพยากร และคนตะวันออกจำเป็นต้องให้ผู้ชายตะวันตกมาจัดการดูแล เพราะสิ่งของหรือคนเหล่านั้นมีคุณสมบัติไม่แตกต่างจากผู้หญิงตะวันตก เป็นเพียงวัตถุแห่งความปรารถนาและจินตนาการของผู้ชาย แม้จะมีความเขลาหรือความบ้าแต่ก็เป็นสิ่งช่วยหนุนนำค้นหา

Along with all other peoples variously designated as backward, degenerate, uncivilized, and retarded, the Orientals were viewed in a framework constructed out of biological determinism and moral-political admonishment. The Oriental was linked thus to elements in Western society (delinquents, the insane, women, the poor) having in common an identity best described as lamentably alien.

(Said 2003 : 207)

Orientalism itself, furthermore, was an exclusively male province. [...] This is especially evident in the writing of travelers and novelists: women are usually the creatures of a male power-fantasy. They express unlimited sensuality, they are more or less stupid, and above all they are willing.

(Ibid.)

ในสังคมตะวันตก ผู้ชายกดขี่ผู้หญิงมาก่อนแล้ว เมื่อผู้ชายออกเดินทางมาหาอาณานิคม มาบุกกรุกดินแดนและปกครองคนพื้นเมือง สิ่งต่าง ๆ ที่เป็นตะวันออกทั้งหมดจึงถูกเปรียบเป็นผู้หญิง การกำหนดคุณค่าทางเพศเป็นการใช้อำนาจรูปแบบหนึ่ง ในบทละครที่ศึกษา พอจะกล่าวได้ว่าความเป็นคนขาวผูกโยงกับความเป็นชายและความเป็นคนดำสัมพันธ์กับความเป็นผู้หญิง ผู้บัญชาการทหารผิวขาวสั่งให้ทหารในกองทัพไปที่สถานบริการทางเพศซึ่งมีโสเภณีผิวดำคอยให้บริการทุกวันเสาร์ (p.47) ตัวละครหลักผิวขาวชื่อแวร์ตู (Vertu) ซึ่งมีความหมายว่า “คุณธรรม” นั้น เป็นหญิงโสเภณี เธอทำงานโดยใช้ความรักความเสน่หากับผู้ชายผิวขาว การใช้ลักษณะนามธรรมเป็นชื่อตัวละครอาจเป็นบุคลิกลาธิฐานที่ใช้แสดงลักษณะร่วมของกลุ่มบุคคลที่ถูกอ้างอิงถึง ในกรณีนี้จึงเป็นการอ้างอิงถึงคุณธรรมของคนดำ (les Nègres) คุณธรรมหมายถึงสิ่งดีงาม จะเห็นได้ว่า สิ่งดีงามที่สุดของคนดำคือการมีลักษณะเหมือนผู้หญิงซึ่งสังคมตะวันตกกดขี่มาเป็นเวลานานและเหมือนโสเภณีซึ่งหลายสังคมหลายยุคสมัยตัดสินว่าเป็นอาชีพที่น่าอับอาย คนดำจึงเป็นเสมือนวัตถุแห่งความปรารถนาของคนขาวที่คนขาวสามารถจัดการควบคุมให้อยู่ในอำนาจได้ด้วยวิธีการสร้างความเป็นอื่นให้

แม้คนดำจะปฏิบัติตนไปในทางเสื่อมซึ่งสอดคล้องกับภาพลักษณ์ของคนดำในมโนสำนึกของคนขาว แต่การแสดงละครของคนดำก็สอดแทรกการต่อต้านวาทกรรมอาณานิคมในหลายครั้ง จากฆาตกรรมฉบับแรกเป็นการโต้กลับของคนดำ โดยการสลับข้างการกำหนดคุณค่า กล่าวคือ การฆ่าคนขาวเปรียบได้กับการล่าสัตว์ของชาวตะวันตก ตามปกติ ผู้ชายผิวขาวจะล่าสัตว์หรือฆ่าคนดำซึ่งมีลักษณะเหมือนสัตว์ แต่เนื้อเรื่องที่วิลามเล่าและแสดงให้ดูนั้น ผู้ชายผิวขาวเป็นฝ่ายออกไปล่าคนผิวขาวซึ่งมีลักษณะเหมือนสัตว์ เหตุการณ์นี้มีเรื่องเล่าสองฉบับเป็นหลัก ฉบับแรก วิลามและเพื่อนผู้ชายผิวขาวคนหนึ่งบีบบังคับผู้หญิงเร่ร่อนผิวขาวตาย ฉบับที่สอง วิลามมีเพศสัมพันธ์กับหญิงบริการผิวขาวก่อนจะลงมือฆ่าเธอ อย่างไรก็ตาม การสลับข้างการกำหนดคุณค่าเชิงอำนาจปรากฏเฉพาะในเรื่องเล่าฉบับแรกเท่านั้น

VILLAGE : [...] Un peu avant l'entrée du pont, il y avait une vieille clocharde accroupie – ou allongée – sur un tas de guenilles.

[...]

Monsieur Hérode Aventure et moi, nous nous sommes approchés, carrément. Elle pionçait : elle s'est réveillée à demi.

[...]

Dans le noir elle a dû nous prendre pour des agents. Elle puait le vin, comme toutes celles qu'ils rejettent sur les quais. Elle a dit : « Je ne fais pas de mal... »

[...]

C'est moi qui suis baissé. Je l'ai étranglée avec mes deux mains pendant que monsieur Hérode Aventure emprisonnait les siennes. Elle s'est un peu raidie... enfin elle a eu ce qu'ils appellent un spasme, et c'est tout. Un peu dégoûté à cause de la gueule de la vieille, d'une odeur de vin et d'urine,

à cause de la crasse, monsieur Hérode Aventure a failli dégueuler. Mais il s'est vite dominé. Nous l'avons transportée jusqu'à notre Cadillac, et amenée ici, dans une caisse.

(pp.33-34)

เหยื่อเป็นหญิงชราเร่ร่อน ใส่เสื้อผ้าเก่าโทรม ตัวเหม็นกลิ่นไวนน์ นอนครึ่งหลับครึ่งตื่นอยู่ ความชรา กลิ่นไวนน์ และการนอน สื่อถึงความเป็นตะวันตกที่มีวัฒนธรรมมายาวนานและหลงใหลอยู่ในความเจริญรุ่งเรืองของตน การไม่มีบ้านและความยากจนอาจสื่อถึงความตกอับของวัฒนธรรมยุโรปในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สองที่สูญเสียอำนาจให้แก่ประเทศสหรัฐอเมริกาในการจัดการโลกและความรุ่งเรืองต่าง ๆ ผู้หญิงคนนี้กำลังนอนอยู่กับที่ในขณะที่วิลลาและเพื่อนยื่นและเดินเข้าไปหา การฆ่าทำได้ง่ายตายเพราะเหยื่อเข้าใจผิดคิดว่าคนดำเป็นตำรวจ จึงเอาแต่หนี ไม่มีทำที่ต่อสู้ ตำรวจซึ่งเป็นตัวแทนอำนาจรัฐถูกกำหนดคุณค่าไว้กับคนดำ เราสามารถตีความเหตุการณ์ได้ว่าคนดำมีอำนาจและกำลังรุกรานคนขาวซึ่งป้องกันตัวไม่ได้และต้องจำยอมให้คนดำจัดการกับร่างกายของเธอตามความต้องการ ในที่นี้คือเธอโดนบีบคอดตายแบบไร้ทางสู้ เหยื่อถูกจับมือไว้ไม่ให้ขยับก่อนถูกฆ่าอย่างไม่ยากเย็น เธอมีอาการชักก่อนเสียชีวิต สฟดูน่าเกลียด เหม็นกลิ่นไวนน์ เหม็นกลิ่นปัสสาวะ เหม็นกลิ่นตัว นำสะอิดสะเอียนจนเพื่อนของวิลลาอาเจียนออกมา แต่เขาก็กลับมาเป็นปกติได้อย่างรวดเร็ว ก่อนนำสฟไปสรยยนต์แล้วนำมาไว้ที่จัดพิธิบนเวที สภาพของผู้หญิงคนนี้เหมือนสัตว์ที่ถูกมนุษย์ล่า กลิ่นเหม็นต่าง ๆ ขับเน้นความเป็นสัตว์ให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ผู้ชายที่อาเจียนก็แสดงความเป็นมนุษย์หรือความมีอำนาจผ่านการสามารถควบคุมร่างกายตัวเองให้หยุดอาเจียนได้ รถยนต์เป็นสัญลักษณ์ของอารยธรรมมนุษย์และสัญลักษณ์ความเป็นชายในเวลาเดียวกัน คนดำเปรียบเป็นผู้ชายและเป็นมนุษย์ คนขาวเปรียบเป็นผู้หญิงและเป็นสัตว์

ประสิทธิผลของการสลับระบบคุณค่าโดยให้ภาพเชิงบวกกับคนดำและภาพเชิงลบกับคนขาวคือการสั้นคลอนความเชื่อที่ว่าคนขาวนั้นเป็นบุคคลดีประเสริฐ เฟลิซเตมีบทบาทเหมือนราชินีคนดำ เธอเป็นสัญลักษณ์ของทวีปแอฟริกาเหมือนกับที่ราชินีคนขาวเป็นสัญลักษณ์ของทวีปยุโรป การปะทะการระหว่างตัวละครสองตัวนี้อาจหมายถึงการโต้เถียงระหว่างดินแดนอาณานิคมกับเจ้าอาณานิคม

FÉLICITÉ : Si vous êtes la lumière et que nous soyons l'ombre, tant qu'il y aura la nuit où vient sombrer le jour...

LA REINE : Je vais vous faire exterminer.

FÉLICITÉ, *ironique* : Sotte, que vous seriez plate, sans cette ombre qui vous donne tant de relief.

LA REINE : Mais...

FÉLICITÉ, *même ton* : Pour ce soir, jusqu'à la fin du drame, gardez-nous donc vivants.

LA REINE, *ournée vers la Cour* : Mon Dieu, mon Dieu, mais que lui dire...

Le Gouverneur, le Juge, le Missionnaire et le Valet s'approchent d'elle et l'encouragent à mi-voix, et pressés.

LE MISSIONNAIRE : Parlez de notre sollicitude pour eux... de nos écoles...

LE GOUVERNEUR : Citez des phrases de Bossuet...

LA REINE, *inspirée* : Vous n'empêchez, ma belle, que je n'ai été plus belle que vous ! Tous ceux qui me connaissent pourront vous le dire. Personne n'a été chantée plus que moi. Ni plus courtisée ni fêtée. Ni parée. Des nuées de héros, jeunes et vieux, sont morts pour moi. [...]

FÉLICITÉ : [...] nous étions la Nuit en personne. Non celle qui est absence de lumière, mais la mère généreuse et terrible qui contient la lumière et les actes.

(pp.103-105)

ผลของการสู้กันในครั้งนี้คือคนขาวแพราบคาบ ราชินีไม่มีคุณสมบัติใดใดที่ควรมีสำหรับการเป็นผู้ปกครองที่ดี เธอตอบกลับหรือหักล้างเหตุผลหรือมุมมองที่เฟลิซิเตยกขึ้นมาโจมตีคนขาวไม่ได้ เธอสังเกต ทำตัวไม่ถูก และพูดได้เพียงคำขึ้นต้นข้อความเท่านั้น (p.104, p.105) แม้คนขาวคนอื่นพยายามช่วยเธอโดยการป้อนเนื้อหาให้เธอพูดเกี่ยวกับสิ่งดีที่คนขาวทำให้แก่คนดำหรือเกี่ยวกับคนขาวที่เป็นแบบอย่าง แต่เธอก็ไม่พูด (p.104, p.105, p.107) ไม่ว่าเธอเลือกที่จะไม่พูดหรือว่าเธอพูดเรื่องเหล่านี้ไม่ได้เพราะไม่มีความรู้ไม่มีข้อมูลก็ตาม สิ่งเดียวที่ราชินีมี ภาควุฒิใจ และพูดออกมา คือ ความสวยงามของเรือนร่างเธอ (p.108) ซึ่งเธอพยายามใช้สิ่งนี้เป็นเหตุผลในการแสดงถึงความยิ่งใหญ่ของคนขาว (p.104, p.107, p.108) แม้แต่บาทหลวงเอง เมื่อไม่เห็นทางที่ราชินีจะชนะการโต้คารม เขาก็ใช้ความงามของราชินีเป็นเหตุผล (p.106, p.108) ในทางตรงกันข้าม เฟลิซิเตโต้ตอบทุกคำพูดของราชินี เมื่อราชินีอ้างว่าคนดำจ้องทำลายคนขาว เฟลิซิเตแย้งว่าคนขาวทำลายตัวเองจนเป็นเศษซากตั้งแต่ก่อนคนดำจะทำลายแล้ว (p.102) เมื่อราชินีแสดงความสูงส่งของศพคนขาวเมื่อเปรียบเทียบกับคนดำ เฟลิซิเตตอบเน้นว่าคนดำจำเป็นต้องฆ่าคนขาวซ้ำ ๆ ฆ่าแม้กระทั่งศพของวิญญาณคนขาว ฆ่าจนกว่าคนขาวจะเลิกดูถูกคนดำ (p.103) เธอยังอ้างว่าคนขาวขาดคนดำไม่ได้เพราะคนดำเป็นจุดเทียบและตัวเปรียบเทียบในการสร้างภาพพจน์ที่สวยงามให้แก่คนขาว (p.104) ความมืดไม่ได้หมายถึงการขาดแสง แต่ความมืดเป็นมารดาที่ทั้งอ่อนโยนและดูร้าย เป็นผู้ให้กำเนิดแสงสว่างและการกระทำต่าง ๆ (pp.104-105) เมื่อราชินีสร้างภาพว่าในอนาคต คนขาวก็จะยังคงขี่คนดำต่อไป เฟลิซิเตก็ยืนยันว่าถึงตอนนั้น จะยังมีคนดำที่พร้อมต่อสู้และบิดเบือนวาทกรรมของคนขาวเสมอ (p.108) แม้บางช่วง ราชินีเริ่มใช้ปัญญาในการโต้ตอบ แต่เธอยังและทะนงในศักดิ์ศรีความเป็นคนขาวและเลือกจบคำพูดด้วยการหักล้างความคิดก่อนหน้าของตัวเองเสมอ

LA REINE : Et si je suis morte, qu'as-tu à me tuer sans cesse, à m'assassiner à l'infini dans ma couleur ? Mon sublime cadavre, mais qui bouge encore – ne te suffit pas ? Il te faut le cadavre du cadavre ?

(p.103)

ราชินีรู้ว่าคนดำฆ่าคนขาวเพราะไม่ชอบถูกดูถูกเหยียดหยาม แต่ในเมื่อคนขาวในปัจจุบันมีสภาพไม่ต่างจากศพอยู่แล้ว

การฆ่าศพคนขาวซ้ำ ๆ จึงเป็นเรื่องไร้เหตุผล ถ้าหยุดข้อความไว้เท่านี้ เหตุผลนี้จะน่าเชื่อถือ แต่เธอกลับเลือกใช้คำว่า “สูงส่ง” (« sublime ») และ “ที่ยังเคลื่อนไหว” (« qui bouge encore ») บรรยายศพเธอต่อท้าย แสดงว่ากระทั่ง ณ ปัจจุบัน เธอหรือคนขาวคนอื่นก็ยังดูถูกคนดำอยู่ อีกตัวอย่างหนึ่งคือตอนที่ราชินีอ้างว่าการแก้แค้นของคนดำตอนนี้เป็นเพียงเรื่องคิดมาก และไม่เกิดประโยชน์อะไรต่ออนาคต เธอคิดว่าคนดำแก้แค้นเพื่อให้ลูกหลานไม่ต้องเป็นทาสถูกกดขี่ต่อไป แต่ความจริงแล้วคนดำหลายคนยังไม่มีลูก การมีหลานเป็นเรื่องที่ยังไม่เกิดขึ้น การที่คนดำจะเป็นทาสคนขาวต่อไปหรือจะเป็นอิสระจากคนขาวไม่ได้มีคุณค่าหรือความแตกต่างอะไรสำหรับลูกหลานเพราะพวกเขายังไม่มีตัวตนด้วยซ้ำ คนดำแก้คิดมากไปเอง แม้เหตุผลที่ราชินียกมาจะไม่เป็นกลาง แต่ก็พอฟังดูมีเหตุผลอยู่บ้าง อย่างไรก็ตาม เธอบอกคำพูดด้วยการบอกว่า ถ้าคนดำเป็นอิสระตอนนี้ ต่อไปลูกหลานจะไม่มีอะไรทำ นั่นคือเธอคิดไว้แล้วว่าคนดำรุ่นต่อไปก็ต้องถูกคนขาวกดขี่อยู่ดี ยิ่งไปกว่านั้น เธอยังกล่าวเพิ่มว่าแม้คนขาวจะเป็นเจ้านาย แต่ก็ไม่ใช่คนโหดร้าย คนขาวจะยังมีบารมีต่อไป (p.107) เราจะเห็นว่าราชินีเป็นคนที่ไม่ฉลาดและสนใจแต่ตัวเอง โอกาสในการพลิกสถานการณ์หลายครั้งจึงไม่เกิดขึ้น เมื่อเปรียบเทียบเหตุผลของราชินีและของเฟลิซิเตแล้ว คนดำจึงเป็นฝ่ายชนะ

ในฉากฆาตกรรมฉบับที่สอง ผู้หญิงผิวขาวเป็นบริกรขายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ เธอมีสามีแล้ว แต่ก็มีความสัมพันธ์เชิงชู้สาวกับวิลาม เธอไม่ได้ดูแลแม่และไม่ได้สวดมนต์ดังที่เคยทำ (pp.60-83) เธอเป็นภาพสะท้อนของแวร์ดูเพราะวิลามจับทั้งสองคนในเวลาเดียวกัน (pp.72-73) นั่นคือเหยื่อเป็นวัตถุทางเพศโดยสมัครใจเหมือนกับที่แวร์ดูเป็นโสเภณี ในขณะที่เดียวกัน เนื่องจากเรื่องเล่าฉบับที่สองเป็นเรื่องเดียวกันกับฉบับที่หนึ่ง เราจึงเทียบเคียงได้ว่าเหยื่อของทั้งสองฉบับทำหน้าที่เดียวกันแม้จะเป็นคนละคน ในฉบับแรก เหยื่อเป็นภาพสะท้อนของราชินีเพราะพูดบทเดียวกัน (p.34, p.96, p.108) นอกจากนี้ ในเนื้อเรื่องยังมีฉากที่ราชินีละเมอพูดบทเดียวกับแวร์ดูอีกด้วย (pp.54-55) การสะท้อนกันของตัวละครแสดงให้เห็นว่าความสำคัญของผู้หญิงทั้งสามอยู่ที่ร่างกายและการเป็นวัตถุแห่งความปรารถนาของผู้ชาย แม้จะเป็นคนผิวขาว แม้จะเป็นราชินี แต่ก็ไม่ได้แตกต่างกับโสเภณีผิวดำ

ผู้พิพากษาเป็นอีกตัวละครหนึ่งที่ไม่มีความผิดและพูดจาขัดแย้งกับสิ่งที่ตัวเองเคยพูด

LE JUGE, *cauteleux* : Non, toute l’Afrique n’est pas responsable de la mort d’une Blanche, pourtant, il faut bien le reconnaître, l’un de vous est coupable et nous avons fait le voyage pour venir le juger. Selon notre code, bien entendu. Il a tué par haine. Haine de la couleur blanche. C’était tuer toute notre race et nous tuer jusqu’à la fin du monde...

(p.99)

เมื่อตั้งศาลแล้ว เขาบอกว่าเขามาตัดสินคนดำที่ฆ่าคนขาวตามฉากฆาตกรรมเท่านั้น นั่นคือเป็นความผิดเฉพาะกรณี แต่เนื่องจากการฆ่าครั้งนี้เกิดจากความเกลียดชังคนขาว การฆ่าผู้หญิงผิวขาวคนหนึ่งด้วยเจตนาเช่นนี้กลายเป็นการฆ่าคนขาวทุกคนและเป็นฆาตกรรมต่อเนื่องจนถึงวันสิ้นโลก นั่นคือเป็นความผิดโดยภาพรวม เห็นได้ว่าผู้พิพากษาศิลปินไม่ยุติธรรมในสองลักษณะ ประการแรก เจตนาในการฆ่าไม่ใช่ประเด็นหลักในการพิจารณา แม้ว่าวิลามจะฆ่าเหยื่อเพราะความรักในคนขาว สัญลักษณ์ความหมายต่าง ๆ ก็ยังสามารถตีความได้แบบเดิม เพราะเราสังเกตเห็นได้ว่าความรักและความเกลียดไม่ใช่

สิ่งตรงกันข้ามเสมอไปในเนื้อเรื่อง เป็นเพียงคำไวพจน์ที่สื่อถึงความรู้สึกคลุมเครือซึ่งเกิดจากการผสมกันระหว่างความรักและความเกลียดชัง แม้ความเกลียดแบบบริสุทธิ์อาจมีอยู่ระหว่างผู้หญิงด้วยกัน (p.30) แต่ความเกลียดเจือด้วยความรัก-ความใคร่ก็มีอยู่ในผู้ชายผิวดำ (p.30) ผู้ชายผิวขาวแม้จะรังเกียจผู้หญิงผิวดำแต่ก็มีความต้องการอยู่เช่นกัน (p.47) คำสารภาพรักของวิลามต่อแวลด์ูผู้หญิงผิวดำที่กลืนกินความเป็นคนขาวไปมากที่สุด³ แสดงความรู้สึกกำกวมระหว่างความรักและความเกลียดในบทละครได้อย่างชัดเจน

VILLAGE : Madame, je ne vous porte rien de comparable à ce qu'on nomme l'amour. Ce qui se passe en moi est très mystérieux, et ma couleur ne saurait en rendre compte.

[...]

Quand je vous vis, j'eus tout à coup, je crois, durant une seconde, la force de nier tout ce qui n'était pas vous, et de rire devant l'illusion, hélas mes épaules sont bien fragiles. Je ne pus supporter la condamnation du monde. Et je me suis mis à vous haïr quand tout en vous m'eût fait entrevoir l'amour, et que l'amour m'eût rendu insupportable le mépris des hommes, et ce mépris insupportable mon amour pour vous. Exactement, je vous hais.

(pp.45-46)

ด้วยเหตุนี้ การตัดสินใจของผู้พิพากษาที่ผูกกับเจตนาเรื่องความเกลียดชังจึงเป็นการออกนอกประเด็น ประการที่สอง ผู้พิพากษาอาจใจหายความคิดให้กับผู้ต้องหา การฆ่าคนผิวขาวคนเดียวขอมไม่ได้หมายถึงการฆ่าคนผิวขาวทั้งเผ่าพันธุ์ การฆ่าครั้งนี้นั้นไม่ได้หมายความว่าจำเลยจะไปลงมือฆ่าอีกในอนาคต นอกจากกรณีนี้ ผู้พิพากษายังเคยพูดว่าทวีปแอฟริกาทั้งทวีปไม่ต้องรับผิดชอบต่อการตายของคนขาวหนึ่งคน เฉพาะคนดำผู้ที่กระทำเท่านั้นที่มีความผิด (p.99) และเมื่อฆาตกรรมไม่เคยเกิดขึ้นเนื่องจากไม่มีศพ เมื่อไม่มีใครเสียชีวิต ก็ไม่มีใครต้องรับความผิด (p.99) แต่หลังจากราซินีแพ้การโต้คารมกับเฟลิซเต ผู้พิพากษาก็เรียกหาคนรับผิดชอบจากฆาตกรรมครั้งนี้

LE JUGE : Qui est le coupable ? (*Silence.*) Vous ne répondez pas ? Je vais vous tendre une perche, la dernière. Écoutez : il nous est indifférent que ce soit l'un ou l'autre qui ait commis le crime, nous ne tenons pas à celui-ci ou à celui-là, si un homme est un homme, un nègre est un nègre...

(pp.108-109)

เขาไม่สนใจว่าใครจะเป็นคนทำ ถ้ามนุษย์ยังคงเป็นมนุษย์ คนดำก็ยังคงเป็นคนดำ การลงโทษคนดำคนไหนก็ไม่ต่างกัน

³ แวลด์ูมีความเป็นคนขาวมากกว่าคนดำคนอื่นเพราะ (1)เธอทำงานที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับคนขาวเป็นอย่างมากเพราะเธอขายบริการทางเพศ (2)เธอถูกวิลามนำไปเปรียบเทียบกับเหยื่อผิวขาวที่ถูกสังหาร และ(3)เธอพูดของราซินีผิวขาวช่วงหนึ่ง แวลด์ูจึงไม่ต่างจากผู้หญิงผิวขาวเพราะเธอสามารถแสดงทุกบทบาทของผู้หญิงผิวขาวได้ ความรักระหว่างวิลามและแวลด์ูจึงอาจหมายถึงความรักระหว่างคนต่างสีผิวได้เช่นกัน

เขาคัดสินแบบเหววมามากกว่าสนใจรู้อะไรที่เกิดขึ้นจริง สิ่งนี้ทำให้เราเห็นว่านอกจากผู้พิพากษาจะพูดจาชัดแย้งกันแล้ว ยังไม่สนใจต่อเหตุผลที่ถูกต้องอีกด้วย

ศิลปะแห่งการทำลาย : จากสารัตถะสู่สัญลักษณ์

ปัญหาเรื่องอัตลักษณ์ในบทละครเรื่อง *เลส์ แนกรส์* ทวีความซับซ้อนขึ้นเมื่อเมอเนต์ใช้กลวิธีละครซ้อนละคร (théâtre dans le théâtre) เพราะด้วยกลวิธีดังกล่าว ตัวละครบนเวทีสำนึกรู้ตลอดเวลาว่าอัตลักษณ์ของตนที่แสดงให้ผู้ชมดูนั้น เป็นเพียง “บทแสดง” หรือบทบาทตามละคร เป็นอัตลักษณ์สมมติ มีอัตลักษณ์ตามความเป็นจริง มีแต่ความเป็นละคร หาใช่สัจธรรมไม่

ARCHIBALD : [...] Quittée cette scène, nous sommes mêlés à votre vie : je suis cuisinier, madame est lingère, monsieur étudie la médecine, monsieur est vicaire à Sainte-Clotilde, madame... passons.

(p.27)

คำพูดของอาร์ชีบาลด์ข้างต้นทำให้คนดูทราบว่าสิ่งที่เห็นบนเวทีไม่ใช่สิ่งที่นักแสดงเป็นเมื่ออยู่นอกเวที คนดำเนินนี้มีอาชีพเป็นพ่อครัว คนซักผ้า นักศึกษา พระ และอื่น ๆ สิ่งเหล่านี้ไม่ปรากฏในเนื้อเรื่องหลัก

ขณะนี้ตัวละครตัวคำจึงมีตัวตนอย่างน้อยสองแบบ จากฆาตกรรมซึ่งเป็นทั้งเรื่องเล่าและการแสดงนั้นเป็นอีกฉากที่เผยให้เห็นตัวตนอันหลากหลายของวิลเลียม

VILLAGE, *reprenant* : J'entre. Et je m'approche, doucement. Je jette un coup d'œil furtif. Je regarde. A droite. A gauche. « Bonjour madame. » [...] Bonjour, madame. Il ne fait pas chaud. [...] Il ne fait pas chaud. Je suis entré un moment. J'ai eu cette audace. Ici au moins il fait bon. Vous tricotez un passe-montagne ? Rose ? La lumière est très douce. Elle convient bien à votre joli visage. Oui, je boirai un verre de rhum. Je boirai la goutte. (*Sur un autre ton et s'adressant aux Nègres* :) Je suis dans le ton ?

TOUS, *haletants* : Oui !

(pp.66-67)

ช่วงแรกวิลเลียมใช้น้ำเสียงผู้เล่าบรรยายเหตุการณ์ ก่อนจะเปลี่ยนเป็นการแสดงโดยเล่นเป็นตัวเขาเองในอดีต สังเกตได้จากคำพูดที่เป็นบทสนทนากับเหยื่อ เขาแสดงไปสักพักก่อนดึงตัวเองออกจากเนื้อเรื่องและถามคนดำเนินว่าเขาสื่ออารมณ์ได้ถูกต้องหรือไม่ อารมณ์ที่ถูกต้องหรือเนื้อหาที่ถูกต้องที่วิลเลียมพูดถึงคือความเป็นคนดำตามที่คนขาวกำหนดไว้ แม้เรื่องเล่าจากฆาตกรรมฉบับที่สองจะแสดงถึงการเป็นผู้ล่าของคนดำเหมือนฉบับแรก แต่เรื่องนี้มีการเน้นย้ำความเป็นคนดำไว้อย่างชัดเจน

VILLAGE : [...] L'alcool alluma mon génie. Comme on dit, j'en avais un coup dans l'aile. Dans mon œil, je fis passer en grand tralala nos guerriers, nos maladies, nos alligators, nos amazones, nos pailloles, nos chasses, nos cataractes, notre coton, la lèpre même et jusqu'à cent mille adolescents crevés dans la poussière...

(p.70)

สัตว์ป่า ธรรมชาติ ที่อยู่อาศัยจากฟาง สิ้นค้าส่งออกเพื่อประเทศเจ้าอาณานิคม และ โรคภัย รวมกันกลายเป็นลักษณะของ คนดำ ทั้งนี้ต้องไม่ลืมความเกลียดชังที่คนดำมีต่อคนขาว อันเป็นอีกลักษณะหนึ่งของคนดำที่คนขาวตระหนักดี

FÉLICITÉ : J'aurai le cadavre du fantôme de ton cadavre. Tu es pâle, mais tu deviens transparente.

Brouillard qui flotte sur mes terres, tu vas t'évanouir tout à fait. Mon soleil...

LA REINE : Mais si de mon fantôme il ne restait qu'un souffle, et que le souffle de ce souffle, il entrerait par les orifices de votre corps pour vous hanter...

FÉLICITÉ : Nous lâcherons un pet, vous serez à la porte.

(p.103)

การที่คนดำเกลียดคนขาวและมีนิสัยหยาบคายโรคภัยเป็นมายาคติ เฉอเนตต์ต้องการทำลายมายาคตินี้เพื่อให้วาทกรรม-อาณานิคมทำงานไม่ได้ คนดำจึงต้องฆ่าแม่กระทั่งวิญญาณของคนขาวและต้องนำทุกอณูของความขาวออกจากร่างกาย เพื่อให้ตนเองมีความดำสมบูรณ์แบบ เฉอเนตต์ไม่ได้ช่วยคนดำต่อสู้โดยการสร้างระบบความคิดใหม่ซ้อนทับลงไป แต่ใช้ การแสดงระบบความคิดเดิมออกมาในลักษณะสุดโต่ง แสดงออกมาให้มากสิ้นจนไม่รู้ว่าความปกติกี่อะไร มีจริงหรือไม่ ประกอบกับความเป็นละครที่เฉอเนตต์ตั้งใจแทรกไว้ตลอดเรื่อง ผู้ชมจึงเกิดความไม่มั่นใจในสิ่งที่เกิดขึ้นบนเวทีด้วยมือจก แยกได้ว่าอะไรเป็นเรื่องจริง อะไรเป็นเรื่องโกหก สังเกตว่าแม้คนดำจะรู้สึกตัวที่กำลังแสดงละครอยู่และเนื้อหาที่เป็นไป ในเชิงดูถูกคนดำด้วยกัน แต่ตัวละครไม่ได้เปลี่ยนบทบาทหรือเปลี่ยนความเป็นคนดำให้ดูดีขึ้น พวกเขากลับยังเล่นบทบาทที่ คนขาวดูถูกนี่ยิ่งเต็มที่ เล่นจนคนดูรู้สึกได้ว่าเป็นการแสดงที่มากกว่าปกติอย่างตั้งใจ

ARCHIBALD, *grave* : Je vous ordonne d'être noir jusque dans vos veines et d'y charrier du sang noir. Que l'Afrique y circule. Que les Nègres se nègrent. Qu'ils s'obstinent jusqu'à la folie dans ce qu'on les condamne à être, dans leur ébène, dans leur odeur, dans l'œil jaune, dans leurs goûts cannibales. Qu'ils ne se contentent pas de manger les Blancs, mais qu'ils se cuisent entre eux. Qu'ils inventent des recettes pour les tibias, les rotules, les jarrets, les lèvres épaisses, que sais-je, des sauces

inconnues, des hoquets, des rots, des pets, qui gonfleront un jazz délétère, une peinture, une danse criminelles. Que si l'on change à notre égard, Nègres, ce ne soit pas par l'indulgence, mais la terreur !

(p.60)

อาร์ชีบาลด์พูดชัดเจนว่าการเป็นคนดำไม่ใช่เรื่องธรรมชาติ แต่เป็นการสร้างขึ้นของสังคม เมื่อสังคมอยากให้เราเป็นคนดำ เราก็ต้องเล่นบทนี้ให้ถึงที่สุด ถ้าคนดำปกติต้องกินเนื้อคนขาว เราจะกินเนื้อคนดำด้วย เราต้องคิดค้นรายการอาหารใหม่ที่ใช้ส่วนต่าง ๆ ของร่างกายมนุษย์เป็นวัตถุดิบ แม้จะสร้างงานศิลปะ เราก็ต้องใส่ความชั่วร้ายลงไป การเปลี่ยนแปลงสภาพลักษณะใดใครจะไม่เป็นไปเพื่อประนีประนอม แต่จะเปลี่ยนเพื่อขบขันความน่ากลัว

สำหรับแอนเนต การให้คนดำแสดงบทแบบสุดโต่งเช่นนี้ทั้งที่ตัวละครก็รู้ว่าตัวคนนั้น ไม่ใช่ความจริงอาจเป็นเพราะแอนเนตเห็นเรื่องนี้เป็นเพียงปรากฏการณ์ของสัญญาที่เล่นกันไปมา การเป็นคนดำคนขาวเกิดจากลักษณะภายนอกและนิสัยใจคอที่ไปพ้องกับระบบความคิดอาณานิคม การสร้างตัวตนล้อเลียนระบบความคิดเช่นนี้ชี้ให้เห็นว่า ถ้าคนดูมองเห็นความหลงของตัวตนของคนดำในละคร คนดูก็ต้องเห็นความหลงภายในวาทกรรมอาณานิคมด้วยเช่นกัน ละครมุ่งเน้นที่ความเป็นสัญญาของสรรพสิ่ง การฆาตกรรมคนขาวนั้นถูกเอ่ยถึงหลายครั้ง แต่รายละเอียดค่อยในแต่ละครครั้งแตกต่างกันออกไป (p.34, p.57, p.60, 78) บ้างบอกว่าเหยื่อใส่ชุดเก่าแบบเศษผ้า บ้างบอกว่าใส่ชุดกระโปรง บ้างบอกว่าเหยื่อนอนอยู่ที่พื้น บ้างบอกว่าขึ้นอยู่หลังเคาน์เตอร์ บ้างบอกว่านั่งอยู่กับจักรเย็บผ้า บ้างบอกว่าเหยื่อถูกบีบคอ บ้างบอกว่าถูกฆ่าด้วยมีดหรือถูกขวานท้อง กระทั่งตัวเหยื่อเองก็ไม่จำเป็นต้องเป็นผู้หญิงแก่ อาจเป็นผู้ชาย เด็ก สัตว์ หรือตุ๊กตาก็ได้ เพียงแต่สิ่งที่มาทำหน้าที่เป็นเหยื่อต้องมีสัญญาของความขาวและส่งเสริมให้เกิดการฆ่าที่โหดเหี้ยมที่สุดเท่าที่เป็นไปได้ (pp.49-50) ผู้บัญชาการทหารบอกว่าภายในห้องนอน เหยื่อถูกฆ่าข่มขืน ก่อนที่วิลเลียมจะลุกมาล้างมือ เช็ดมือ และจิบนุหรี (p.83) ในขณะที่วิลเลียมและวิลเดอแชนซ์-นาแซร์บอกว่าเมื่อเข้าไปในห้องนอน ทั้งวิลเลียมและดิอูฟต่างก็นั่งเฉย ๆ แล้วส่งยิ้มให้กัน (pp.86-87) ความสำคัญของเหตุการณ์นี้จึงอยู่ที่คนดำได้ฆ่าคนขาว คนขาวจะเป็นอย่างไร ทำอะไรอยู่ หรือถูกฆ่าอย่างไร ไม่มีความหมายในตัวเอง

การที่การฆาตกรรมซึ่งเป็นใจความหลักหนึ่งของเรื่องถูกนำเสนอแบบไม่ชัดเจนนั้น ไม่ใช่เรื่องบังเอิญ กระทั่งตัวละครที่แสดงความขาวความดำอย่างเด่นชัดก็แสดงความคลุมเครือของตัวตนของตัวละครเช่นกัน ตัวอย่างที่สำคัญที่สุดคือการร่วมกันเล่นละครของทั้งคนขาวและคนดำ ตอนต้นเรื่อง ราชีนีบอกให้คนดูทราบว่าคนดำกำลังจะฆ่าคนขาวก่อนที่คนดำจะได้พูดออกมาเอง (p.24) อาร์ชีบาลด์บอกผู้ชมตั้งแต่ต้นเรื่องเช่นกันว่าตัวละครทุกตัวบนเวทีเป็นนักแสดง (p.26) การพูดรวมแบบนี้ชี้ให้เห็นว่าที่จริงแล้วคนขาวและคนดำเป็นพวกเดียวกัน ภายในศาล คนดำต่อรองกับคนขาวเรื่องกิริยาท่าทางของพวกตนระหว่างการถูกตัดสินความผิด (p.98) ถ้าทั้งสองฝ่ายไม่ได้ร่วมมือกันแล้ว การเรียกร้องของคนดำในฐานะผู้ต้องหาย่อมไม่สามารถทำได้ ช่วงท้ายเรื่อง เมื่อผู้บัญชาการทหารต้องการตายด้วยตัวเอง คนดำไม่ยอมและเจรจาให้เขารอให้คนดำไปฆ่า ยิ่งไปกว่านั้น หลังจากคนดำฆ่าผู้บัญชาการทหารทำให้ร่างลงไปกองที่พื้นแล้ว คนดำบอกให้เขาลุกขึ้นย้ายไปนอนตายอีกที่หนึ่ง (pp.114-116) สิ่งนี้แสดงให้เห็นว่า ที่จริงแล้ว ตัวละครผิวขาวและผิวดำทุกตัวบนเวทีอยู่ฝั่งเดียวกัน อนึ่ง เมื่อศึกษาการซ้อนกันของละครจากตอนที่คนขาวถอดหน้ากากคุยกับคนดำหลังจากคนดำหลังเวทีถูกฆ่าแล้ว (pp.109-113) เราจะทราบว่าตัวละครทุกตัวแต่เดิมแล้วเป็นคนดำทั้งหมด หากปราศจาก “บท” ที่กำกับอัตลักษณ์ที่ต้องแสดงออกไป

คนดำ (les Noirs) ก็จะไม่มีความเชิงบวกหรือเชิงลบกำกับอยู่ แต่เมื่อตัวละครเหล่านี้สวมบทบาทอื่น พวกเขาจะแบ่งเป็นสองกลุ่ม คือ คนขาวกับคนดำหรือคนนิโกร (les Nègres) ถ้าตัวละครต้องการต่อสู้เพื่อคนดำ (les Noirs) แล้ว ไม่มีเหตุผลที่พวกเขาต้องถูกตัวเองวนซ้ำไปมาและแก้ต่างให้คนขาวตามบทละคร กว่าจะได้ลงมือฆ่าคนขาวก็ต้องรอนถึงก่อนจบเรื่องเพียงนิดเดียวเท่านั้น เป็นไปได้ว่าการประวิงเวลาไม่ลงมือกระทำอะไรจริงจังและขี้อ้อนเรื่องพร้อมกับทำลายความสมจริงของตัวละครและเหตุการณ์ตลอดเวลานั้น เป็นการแสดงออกว่าถ้าคนขาวเป็นคน โทกและยึดติดกับเรื่องเดิม คนดำก็ไม่ต่างกัน ประเด็นการเมืองเรื่องเชื้อชาติเป็นเพียงข้ออ้างที่เมอเนต์ดึงมาใช้เพื่อตีแผ่ความเชื่อฝังหัวของคนมากกว่าจะเป็นประเด็นที่มีความสำคัญในตัวเอง

Ce qui intéresse Genet, ce n'est pas la négritude en tant que projet de civilisation, de contestation politique ou poétique à la manière d'un Senghor ou d'un Fanon. Pour le dramaturge, ce qui est précieux, c'est la « négrofication », c'est-à-dire le processus en train de se faire au théâtre, c'est le fait de nommer et de mobiliser les accessoires dont il a besoin pour que soit réalisée la prestation requise.

(Khélil 2001 : 39)

มุมมองคนดำ มุมมองเมอเนต์

เมอเนต์มีชีวิตวัยเด็กและวัยรุ่นไม่ดีนัก เขาไม่รู้จักพ่อและถูกแม่ทิ้งตั้งแต่อายุไม่ถึงหนึ่งปี ต่อมาเมื่อครบขวบช่างฝีมือรับเลี้ยงและส่งเข้าโรงเรียน แม้จะได้ผลการเรียนดี แต่เมอเนต์ก็หนีออกจากบ้านตั้งแต่อายุ 14 ปี เขาถูกทางการจับและปล่อยตัวอยู่หลายครั้ง จนกระทั่งอายุ 16 ปี ต้องเข้าเรือนจำเป็นเวลาสองปีครึ่ง เมื่อได้รับอิสรภาพ ก็สมัครเป็นทหาร-แนวหน้าไปต่างประเทศก่อนใช้ชีวิตเร่ร่อนไปทั่วยุโรป เมื่ออายุได้ 27 ปี ถูกจับข้อหาลักทรัพย์ซึ่งมีความผิดที่กระทำซ้ำอีกเป็นเวลาหลายปี ด้วยความช่วยเหลือของฌอง ก็อกโต และฌอง-ปอล ซาร์ทร์ เขาจึงพ้นจากโทษเนรเทศและโทษจำคุก แม้เมอเนต์จะเป็นคนฝรั่งเศส แต่ก็เป็นคนระดับล่างของสังคม ส่วนหนึ่งเป็นเพราะพฤติกรรมของเขาเองที่มักฝ่าฝืนกฎหมายและหลีกเลี่ยงสภาพแวดล้อมที่ดี อีกส่วนหนึ่งเป็นเพราะสังคมตัดสินตัวเขา เขาโดนดูถูกว่าเป็นคนรักร่วมเพศตอนเข้าเรือนจำ โคนดูถูกว่าเป็นโสเภณีตอนใช้ชีวิตเร่ร่อนต้องขายบริการทางเพศหาเลี้ยงชีพ โคนดูถูกว่าเป็นขโมยจากความต้องการ-อ่านหนังสือซึ่งเขาไม่มีเงินซื้อ ประสบการณ์เหล่านี้ทำให้เมอเนต์สร้าง “ตัวตน” ขึ้นมาเพื่อเล่นกับชีวิตและล้อเลียนสังคม

ตัวตนของเมอเนต์เกิดจากการมองและตัดสินโดยคนอื่น อย่างไรก็ตาม แม้ “คนอื่น” จะเป็นเงื่อนไขเบื้องต้นในการสร้างตัวตน แต่เขาไม่ได้ให้ความสนใจต่อคนอื่นอย่างจริงจัง เขาสนใจคนอื่นลักษณะเดียวกับที่คนอื่นสนใจเขานั้นคือ เป็นการตัดสินซึ่งกันและกันโดยใช้ความคิดแบบภาพเหมารวม ความขี้นี้จะเป็นสาระสำคัญอย่างหนึ่งของบทละครเรื่อง *เลส์ แนกรส์* ด้วย

VILLAGE : [...] Ce soir je joue la Belle. Qui m'aidera ? Qui ? Après tout, cela n'a guère d'importance, que ce soit l'un ou l'autre. Les Blancs, c'est bien connu, distinguent difficilement un Nègre d'un Nègre.

(p.61)

DIOUF : [...] Je ne comprends plus rien à nos préoccupations. Des rapports nouveaux s'établissent avec les choses, et ces choses deviennent nécessaires. [...] J'avais quitté le règne de la gratuité où je vous voyais gesticuler. Même cette haine que nous leur portons et qui monte vers eux, je ne la distinguais plus.

(p.91)

อันที่จริง คนขาวและคนดำไม่รู้จักกันอย่างถ่องแท้ ทั้งสองฝ่ายไม่สนใจศึกษาฝ่ายตรงข้ามอย่างจริงจัง และไม่สามารถระบุลักษณะเฉพาะบุคคลของสมาชิกฝ่ายตรงข้ามได้ เมื่อดิอุฟเปลี่ยนตัวตนจากคนดำกลายเป็นคนขาว เขาอธิบายว่าคนขาวไม่ได้มีผิวสีขาวสักทีเดียว แต่ผิวออกเป็นสีชมพู (p.91) ความเข้าใจที่คนดำมีต่อคนขาวจึงเป็นเรื่องคิดไปเอง ยิ่งไปกว่านั้น ดูเหมือนว่าคนขาวและคนดำจะอยู่กันบนคนละระบบความคิด การเข้าใจซึ่งกันและกันจึงไม่มีทางเกิดขึ้น ดิอุฟอธิบายว่าเมื่อเป็นคนขาว เขาไม่เข้าใจว่าคนดำทำอะไรกัน กระทั่งความเกลียดชังที่คนดำแสดงออกให้ เขาก็มองไม่เห็น เฉลนเด่นอาจคิดว่าเราไม่มีทางเข้าใจผู้อื่นได้ ผู้อื่นก็ไม่มีทางเข้าใจเราเช่นกัน การเข้าใจและรู้จักซึ่งกันและกันที่จริงแล้วคือความเข้าใจผิดอย่างไรก็ดี เฉลนเด่นไม่คิดว่าเขาควรจะต้องแก้ไขความเข้าใจผิดของผู้อื่นด้วยการแสดงตัวตนที่แท้จริง ตรงกันข้าม เขาเลือกที่จะซ่อน “ตัวตนที่แท้จริง” ไว้และแสดงออกตามที่คนอื่นตัดสินให้เขาเป็น

Pour s'opposer au monde, il[Genet] ne se revendique pas tel qu'il est ; il se transforme d'abord en celui que les autres voient en lui. Il ne va donc plus nous montrer, sur la scène, des hommes tels qu'ils sont ou tels qu'ils voudraient être : ces hommes, il va les mettre en scène tels que nous autres, spectateurs, les soupçonnons et les accusons d'être...

(Dort 1973 : 63)

คนดำ (les Noirs) ซึ่งเป็นตัวละครในละครชั้นนอกสุดนั้น ไม่ได้แสดงออกให้คนดูทราบว่าตัวตนที่แท้จริงของพวกเขาคืออะไร พวกเขาเลือกที่จะนำเสนอตัวตนตามแบบที่คนดูผิวขาวคิดหรือสงสัยว่าพวกเขาเป็น นั่นคือเป็นคนนิโกร (les Nègres) เราทราบแล้วว่าคนดำมีตัวตนที่หลากหลาย แม้พวกเขาจะแสดงตัวตนตามที่คนขาวกำหนดให้ แต่ก็ไม่ได้แสดงแบบจริงจังตลอดเวลา มีการหยุดเล่น หรือล้อเลียนบทบาทที่กำลังแสดงอยู่เป็นระยะ การแสดงตัวตนตามที่คนอื่นตัดสินนั้นจึงไม่ได้หมายความว่าพวกเขาอมรับว่านั่นเป็นตัวตนที่แท้จริงแต่อย่างใด เมื่อพวกเขาสามารถรับความคิดของคนอื่นมาใช้ได้ พวกเขาก็สามารถทำลายมันได้เช่นกัน แบร์นาร์ด คอร์ด ในบทสัมภาษณ์ “Comment mettre en scène Genet ?” แสดงทัศนะเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ว่า

Je crois qu'il y a une chose fondamentale [...], c'est que le théâtre de Genet est à la fois une exaltation du théâtre, il y a une espèce de fascination du théâtre chez Genet, dans toute l'œuvre de Genet aussi. Les personnages sont tous en train de prendre des poses, de se déguiser, de se travestir, etc., mais en

même temps cette exaltation est continuellement cassée par Genet. [...] Il y a continuellement un décalage, un rappel à la... je n'ose pas dire à la réalité, parce que chez Genet, il n'y a peut-être pas de réalité, mais... le théâtre montre continuellement son envers, et ça ne s'arrête pas, c'est une dialectique qui n'a pas de fin. La seule fin, en effet, ça serait peut-être la mort. Mais peut-être que la mort est elle-même le royaume du théâtre.

(Dort cité dans Vannouvong 2010 : 90)

ท้ายที่สุดแล้ว กลยุทธ์ในการเล่นกับชีวิตของฌ็อง-ฌัก กอแตงเพื่อหลอกคนอื่นนั้นอาจเป็นการหลอกตัวเองไปด้วยในเวลาเดียวกันไม่ว่าจะโดยตั้งใจหรือไม่ก็ตาม ถ้าตัวตนเกิดจากการกระทำตามหลักปรัชญาของซาร์ตร์ การแสดงออกว่าตัวเองเป็นเหมือนที่คนอื่นตัดสินก็เป็นการยอมรับว่าสิ่งนี้เป็นส่วนหนึ่งของตัวตนตัวเอง คนดำไม่สามารถปฏิเสธว่าไม่ได้เป็นคนโหดร้ายถ้าพวกเขายังคงไล่ฆ่าคนขาว 'ไม่สามารถปฏิเสธได้ว่าไม่ใช่คนเจ้าเล่ห์ถ้าพวกเขายังคงเล่นละครหลอกให้คนขาวคิดว่าการฆาตกรรมที่ไม่เคยเกิดขึ้นได้เกิดขึ้นจริง ในแง่หนึ่ง การเลือกซ่อนตัวตนที่แท้จริงโดยไม่คิดที่จะแสดงออกมาอาจเป็นเพราะตัวตนที่แท้จริงนั้นไม่มีอยู่ในขณะเดียวกัน ความสามารถของคนดำในการเล่นบทบาทที่หลากหลายและสลับ-ไปมาได้ อาจสื่อว่าตัวตนที่แท้จริงของคนมีได้มากกว่าหนึ่งแบบ การแสดงละครของคนดำ (les Noirs) จึงเป็นทั้งการทำลายและยอมรับอคติที่คนขาวมีต่อพวกเขา เป็นการทำลายตัวตนเดิมโดยไม่สร้างตัวตนใหม่ขึ้นมาแทน แต่การไม่สร้างนี่ก็เป็นการสร้างตัวตนวิธีหนึ่งเช่นกัน

บทสรุป

บทละครเรื่อง *เลส์ แนกรส์* กล่าวถึงวาทกรรมอาณานิคมซึ่งมีการกำหนดตัวตนของคนผิวขาวในฐานะเจ้าอาณานิคมและคนผิวดำในฐานะผู้ถูกปกครองไว้อย่างชัดเจน ฌ็อง-ฌัก แสดงความลวงของระบบความคิดนี้โดยการชี้ให้เห็นความไม่จริงของความเชื่อพื้นฐานบางประการและโดยการผลิตซ้ำในลักษณะสุดโต่ง แต่เนื่องจากการกระทำของตัวละครทุกตัวเป็นการเล่นละครซ่อนอยู่ภายใน ความคิดเรื่องคนขาวคนดำจึงเป็นสัญญาณให้คนดูได้ใคร่ครวญมากกว่าเป็นการเรียกร้องสิทธิให้แก่คนดำ ไม่มีใครทราบว่าตัวตนที่แท้จริงของคนดำเป็นอย่างไร อาจเหมือนตัวตนทุกแบบที่พวกเขานำเสนอหรืออาจแตกต่างกันออกไปก็ได้ อย่างไรก็ตาม ความเป็นละครมิได้ผูกอยู่กับเรื่องอัตลักษณ์เพียงอย่างเดียว หากยังสัมพันธ์ไปถึงเหตุการณ์การกระทำที่เกิดขึ้นบนเวทีและการใช้ภาษาของตัวละครอีกด้วย เราสามารถศึกษาการสร้างและทำลายความจริงและการเล่นกับความลวงโดยใช้ความเป็นละครในประเด็นเหล่านี้ต่อไปได้

บรรณานุกรม

หนังสือ

- CORVIN, Michel. 2001. *Dictionnaire encyclopédique du théâtre*. Paris : Larousse.
- DORT, Bernard. 1973. “Genet ou le combat avec le théâtre.” Dans *Le théâtre moderne II depuis la deuxième guerre mondiale*, 57-69. Paris : Éditions du Centre National de la Recherche Scientifique.
- DUVIGNAUD, Jean, et LAGOUTTE, Jean. 1974. *Le théâtre contemporain*. Paris : Larousse.
- GENET, Jean. 2005. *Les Nègres*. Édition présentée, établie et annotée par Michel Corvin. Coll. Folio théâtre. Mesnil-sur-l’Estrée : Gallimard.
- KHÉLIL, Hédi. 2001. *Figures de l’altérité dans le théâtre de Jean Genet. Lecture des Nègres et des Paravents*. Paris : L’Harmattan.
- MEYER, Jean. 2001. *Esclaves et négriers*. [n.l.] : Gallimard.
- SAID, Edward. 2003. *Orientalism*. New York : Vintage.
- VANNOUVONG, Agnès. 2010. *Jean Genet. Les revers du genre*. [n.l.] : les presses du réel.

เว็บไซต์

- “Empire colonial.” [en ligne]. (2012) Disponible au http://fr.wikipedia.org/wiki/Empire_colonial [27 octobre 2012].
- “Empire colonial français.” [en ligne]. (2012) Disponible au http://fr.wikipedia.org/wiki/Empire_colonial_fran%3%A7ais [27 octobre 2012].
- “France d’outre-mer.” [en ligne]. (2012) Disponible au http://fr.wikipedia.org/wiki/France_d'outre-mer [27 octobre 2012].
- “Premier espace colonial français.” [en ligne]. (2012) Disponible au http://fr.wikipedia.org/wiki/Premier_espace_colonial_fran%3%A7ais [27 décembre 2012].
- “Second espace colonial français.” [en ligne]. (2012) Disponible au http://fr.wikipedia.org/wiki/Second_espace_colonial_fran%3%A7ais [27 décembre 2012].